אישים באגרות הראי"ה

רבי יצחק לוריא (האר"י)

גדול מקובלי צפת, שהקבלה שלו נקראת על שמו · רצ"ד–של"ב (1534–1572)

8 אגרות

דברי הרב קוק ודברי הרב שלמה אבינר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

בקצרה

רבי יצחק בן שלמה לוריא נולד בירושלים בשנת רצ"ד (1534). גדל במצרים, ולמד שם אצל רבי בצלאל אשכנזי והרדב"ז. בסוף ימיו עלה לצפת, ושם לימד את תורתו לחבורת תלמידים מצומצמת, ובראשם רבי חיים ויטאל, שכתב וערך אותה. שיטתו בקבלה נקראת על שמו, קבלת האר"י. נפטר בצפת בה' באב של"ב (1572).

הרב קוק על האר"י

רוב האזכורים של האר"י באגרות הם בעניין לימוד כתביו. לרב שמעון צבי הורוביץ, בסיוון תרס"ז (1907), כתב הרב קוק שאין שיעור למעלת ההוגה בספר הזוהר ובדברי חכמי האמת, "וביותר בכתבי האריז"ל הברורים", גם בלי להבין בעומק העיון (כרך א', אגרת עו). לרב אברהם רבונסקי, שחשש מאגודת "שער השמים" ללימוד הקבלה בירושלים, השיב שכבר יותר ממאה שנה קיימת חבורת "בית אל" של חכמי הספרדים, הלומדים את כתבי האריז"ל בציבור ומתפללים לפי הכוונות של הרש"ש. עוד הביא שהחתם סופר כתב על עצמו שלא יכול להתפלל תמיד לפי כוונות האריז"ל מפני טרדת הציבור (כרך ב', אגרת תיד).

לרב אליעזר נפתלי באומן, אב בית הדין באסטרחן, המליץ בכסלו תרע"ג (1912) על ספר 'דעת ותבונה', שיש בו קיבוץ דרושים "ע"פ דברי האר"י ז"ל, מלוקט יפה" (כרך ב', אגרת תעג). ולבנו הרצי"ה כתב בניסן תרע"ד (1914) שיסוד המצווה הוא השמחה שבה, וכך לימד האריז"ל את תלמידיו, "בנעצו את עומק יסוד הרחבת דעתו המאירה באור קדשי-קדשים - ביסוד שמחת-המצות אשר לו" (כרך ב', אגרת תרפא).

האר"י נזכר גם בכמה אגרות תורניות: בעניין הקפידה במשנה של בני תשע מידות (כרך א', אגרת קכב), בדברי האר"י בליקוטי תורה על יחזקאל "בן אדם" (כרך א', אגרת קלה), בשם מצוי בכתבי האר"י (כרך א', אגרת קעח), ובשיטת תלמידו של רבי ישראל סרוק, תלמיד האר"י (כרך ג', אגרת תתצו).

הרב שלמה אבינר על האר"י

הרב אבינר מביא שאמרו על הרב קוק שכל מילה בספריו מבוססת על דברי האר"י, אלא שהאר"י כתב בלשון של סוד, והרב קוק תרגם את הדברים לשפה שלנו. הוא מסביר שהרב קוק, אף שהיה מגדולי המקובלים, לא כתב פירוש על הזוהר, משום שלא ראה בכך את דרך החינוך הנכונה לדור. דבריו בענייני אמונה הם נגלה, אף שהם מיוסדים על פנימיות התורה. (מקור: מתוך ספרי הרב)

האגרות

כרך א', אגרת עו: בסיוון תרס"ז, מיפו, לרב שמעון צבי הורוביץ: מעלת ההוגה בכתבי האריז"ל.

"וביותר בכתבי האריז"ל הברורים"

כרך א', אגרת קכב: בראש חודש אדר שני תרס"ח, מיפו, לר' בנימין מנשה לוין: דעת האר"י בהלכה.

"וכ"כ הפוסקים ע"ד האר"י ז"ל שעיקר הקפידא בענין עיבור"

כרך א', אגרת קלה: בז' באייר תרס"ח, מיפו, לרב יעקב, אב בית הדין דרבנט: דברי האריז"ל בליקוטי תורה.

"כדי האריז"ל בלקו"ת"

כרך א', אגרת קעח: בז' בטבת תרס"ט, מיפו, לר' בנימין מנשה לוין: שם המצוי בכתבי האר"י.

"ובכתבי האר"י ז"ל"

כרך ב', אגרת תיד: בכ"ו בשבט תרע"ב, מיפו, לרב אברהם רבונסקי: לימוד כתבי האריז"ל ברבים, והתפילה לפי כוונותיו.

"שלא יוכל להתפלל ע"פ כונת האריז"ל בתמידות"

כרך ב', אגרת תעג: בי"ז בכסלו תרע"ג, מיפו, לרב אליעזר נפתלי באומן: ספר דרושים על פי דברי האר"י.

"ע"פ דברי האר"י ז"ל, מלוקט יפה"

כרך ב', אגרת תרפא: בי' בניסן תרע"ד, מיפו, לבנו הרצי"ה: האריז"ל ושמחת המצוות.

"ויותר מזה דבר האריז"ל למושפעיו"

כרך ג', אגרת תתצו: בערב ראש חודש מנחם אב תרע"ח, מהרוגייט, לרב מנשה הכהן אדלר: דברי ר' אברהם הירירה, תלמיד תלמידו של האר"י.

"תלמיד האר"י ז"ל"

ראו גם

רבי חיים ויטאל, תלמידו. (רבי חיים ויטאל)

הרב שמעון צבי הורוביץ. (הרב שמעון צבי הורוביץ)

על האר"י (המכלול). (האר"י)

כל האגרות בנושא קבלה ופנימיות התורה. (לדף הנושא)

נוסח האגרות

8 האגרות שבהן נזכר האר"י, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת עו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: סיון תרס"ז - יפו **נמען:** המקובל הרב שמעון צבי (הורוויץ), ירושלים

הרב קוק שמח על ספרו "קול מבשר" ועל חבורות הלומדים חכמת הקבלה בירושלים. לדבריו כל אחד צריך לקבוע לפחות שעה או שעתיים ביום לחכמת האמת. מי שמוכשר ובעל תשוקה, ובמיוחד מבני חמישים ומעלה שכבר מילאו כרסם בש"ס ופוסקים, יקבע בה את עיקר לימודו. הרב קוק מדגיש שאת אור הסוד אפשר להשיג רק כפי מידת היראה, האהבה וטהרת המידות, ולכן יש לקבוע לימוד גם בספרי מוסר ויראה.

עיקרי הדברים

- לימוד חכמת הקבלה.
- יראה וטהרת המידות כתנאי להשגה.
- חבורות לימוד בירושלים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], סיון תרס"ז[4].

שלו'[5] רב וברכה מקודש לכבוד הרב הגדול אוצר תורה עוטה אורה מארא דרזין מו"ה[6] שמעון צבי שליט"א[7].

יקרת ימין כת"ר[8] הגיעני, בצירוף הספר היקר "קול מבשר". ורב גיל מלאתי לראות ולשמע, כי פקד ד' את עמו, וקול דודנו ב"ה דופק בעיר עז לנו ירושלים עה"ק ת"ו, להעיר ולעורר את האהבה לאחוז בעץ החיים בשקיו דאילנא מלגאו, וכי נתחברו חבורי טהרה כינוס לצדיקים לעסוק בכל יום תמידים כסדרם בחכמת האמת, אשר מברק אורה וזהר נגהה יצמח קרן גאולה וישועה. בכל לבבי אקרא בהודות והלל לד', אשר נתן כזאת בלב יקירי יחידי סגולת עיר הקודש. ואשרי כת"ר, אשר נפל חבלו בנעימים, להיות זוכה ומזכה את אחיו עמו, להלהיב לבבות קדושות וטהורות ולחזק ידים רפות, בספרו הקדוש קול מבשר הנ"ל[9], לקבע למוד קבוע בגנזי תורת אמת.

והנה זאת צריך למודעי, כי אף שאמת נכון הדבר, שאין שיעור וערך למעלת ההוגה בדברי אלקים חיים, בספר הזוהר וכל הנלוים אליו, ובדברי חכמי אמת וביותר בכתבי האריז"ל[10] הברורים, ואע"פ[11] שלא בא עדיין למדה זו להבין בעומק העיון את יסוד הענין, "ודילוגו עלי אהבה" וסוף הכבוד לבא, כי ע"י[12] העסק התמידי יגלו שערי אורה ופתחי חכמה לכל הולך בתם בדרך ד', אשר חמדה נפשו לקרבה אל היכל מלך הכבוד חי העולמים ב"ה, וע"כ[13] ברוכים יהיו כל המתנדבים לעסוק בחכמה אפילו שעה או שתים ביום מדי יום ביומו, אף שעיקר יסוד עיונו ולימודו יהי'[14] ענינים אחרים שבמקצעות התורה, איש איש כפי עבודתו וחפץ לבבו, בתורת ד' חפצו, ומחשבה טובה הקב"ה[15] מצרפה למעשה, ויחשב כאילו עומד הוא כל היום תמיד בחצרות ד' ומשכנותיו ברזין דאורייתא. מ"מ[16] על יחידי הסגולה, הנגשים אל ד' לעורר לבבות יקרים לעזרת ד' בגבורים, החובה והמצוה לקרא בגרון את אשר דברו

חכמי אמת, הראשונים כמלאכים זי"ע[17], כי כל חכם ותמים לבב, אשר ימצא בנפשו הכנה ותשוקה לאור חכמת האמת הברה והגנוזה, יהיה משתדל לקבע בה עיקר עסק תלמודו, כדי שיזכה באמת בכתרה של תורה הפנימית, ועתים ושעות יקבע למקרא משנה ותלמוד, לפוסקים הלכות ואגדות, ואז יעלה ויצליח ויזכה למאורות גנוזות. בפרט אלה החכמים אשר זכו לעצה וזקנה, מבני חמשים וששים ומעלה, שכבר מלאו כרסם לחם ובשר, מלחמה של תורה ובשרא דתורא, בפלפול וסברא, להם קול ד' בכח קורא עת לעשות לד', להגביר חילים במלחמות ספר להוציא לאור תעלומה וחמדה גנוזה. וכאשר כמעט א"א[18] לזכות לאור הצפון במוחא סתימאה כ"א[19] לפי מרבית ערך גדולת היראה והאהבה וטהרת המדות, בכללן ובפרטן, ע"כ[20] גם העסק הפשטי בכל ספרי אגדה, מחכמת המוסר והיראה וכל ספרי תיקוני המדות והדיעות, לרבנן קדישי קמאי ובתראי, חובה ומצוה שיהי'[21] העסק בהם שגור וקבוע, בבקיאות הגונה ושכל טוב, למגמר ומגרס ועיוני. וכפי ערך גדל האוצר הטוב של יראת שמים הטהורה, כן ירבה הון עתק של סתרי תורה, כי ד' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה. אמנם הצעירים לימים, או אשר ימצאו בעצמם כבדות ומיעוט חשק למאור הפנימי, עליהם החובה מוטלת לפחות, שלא לגרע חק דבר יום ביומו לשיעורים שעה ושתים בכל יום לחכמת האמת, ואז בהמשך הזמן תהי'[22] דעתם מתרחבת, ושפע הצלחה יחול על הגיונם גם בגופי תורה, וכח פלפולם ישגא ויגדל ברעיון זך והרחבת דעת. וכל אשר יוסיפו ימים ושנים של חיים וטובה, כן תבא בהם האהבה וחבת הקודש הפנימית, כאור אש שלהבתיה, וידבקו בעץ החיים לשבת בצילו לאכל פריו וטובו, ויאירו אור חדש מציון בספרים יקרים ומזהירים, לרומם ולאדר לפאר ולעלה את הדרת כנסת ישראל ורוח ד' אשר עליה, בהיותה יושבת על אדמת הקודש ממקום אשר אור העולם הופיע, ואשר עתיד להגלות באור יקרות לעיני כל העמים בימין ד' רוממה. חזקו ואמצו אנשי קודש, עבדי אדון כל הארץ ב"ה, יגבה לבבכם בדרכי ד', ותנו כבוד לתורת חיים, ומטל חרמון שיורד על הררי ציון יצוה ד' עליכם את הברכה, וחיים עד העולם יתעוררו, זרוע ד' כימי עולם ודורות קדומים, כי לא ינום ולא יישן שומר ישראל, ואני ד' ראשון ואת אחרונים אני הוא. והי'[23] זה שלו' וברכה ממקור הברכות, כנה"י[24] ונפש דורש"ת[25] ושלו'[26] כל לימודי ד' אשר בעיר תפארת עזנו ירושת"ו[27] ביחוד המתנדבים לרומם קרן בדעת ד' אלקי ישראל בארץ חיים.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקדש פה עה"ק יפו והמושבות תובב"א[28]..

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. שלו' - שלום
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. כת"ר - כבוד תורתו
9. הנ"ל - הנזכר לעיל

10. האריז"ל – האר"י זכרונו לברכה
11. ואע"פ – ואף על פי
12. ע"י – על ידי
13. וע"כ – ועל כן
14. יהי' – יהיה
15. הקב"ה – הקדוש ברוך הוא
16. מ"מ – מכל מקום
17. זי"ע – זכותו יגן עלינו
18. א"א – אי אפשר
19. כ"א – כי אם
20. ע"כ – על כן
21. שיהי' – שיהיה
22. תהי' – תהיה
23. והי' – והיה
24. כנה"י – כנפשו היקרה
25. דורש"ת – דורש שלומו ותורתו
26. ושלו' – ושלום
27. ירושת"ו – ירושלים תבנה ותכונן
28. תובב"א – תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קכב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ר"ח אדר שני תרס"ח - יפו **נמען:** ר' בנימין מנשה לוין

הרב קוק מתאר את עומס העבודה המעשית והרוחנית שעליו. הרב קוק משיב לשאלות לוין על איגרת רב שרירא גאון: את סיפור תליית רב שרירא 'ביד אחת' יש להבין כפשוטו, גזירת מלכות. בדברי רב נטרונאי יש לגרוס 'שהיא מדה אחת', כלומר חוצפה שבכלל 'בני תשע מדות'. ו'נפק רבנו ביד גדול' אולי משמעו מצרה גדולה.

עיקרי הדברים

- עול העבודה והצפייה לעזרת ה'.
- עיונים בנוסח איגרת רב שרירא גאון.
- קשר עם 'החברים השרידים'.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], בדר"ח[4] אדר-ב תרס"ח[5].

שלו'[6] וברכה מהררי קודש לכבוד ידידי וחביבי הרב החכם הנעלה, אוצר תורה חכמה ויראת ד' טהורה, מו"ה[7] בנימין מנשה לעווין שליט"א[8] וכא"ל[9] רב אושר ושלו'[10].

זה זמן כביר אשר מכתבך היקר הגיעני. ומה אערך לך מחמדי את שמחת נפשי על עז אהבתך הנאמנה, התלוי' רק ברוח ד' ואהבת דבר קדשו, שהוא הרתוק המחבר את נשמותינו. ומאד הי'[11] ראוי שאשיב לכת"ר[12] על אתר, אבל הפריעוני הרבה מאד טרדות מעשיות וטרדות מחשביות. כי הנני נתון במצב כזה, שים גדול של עבודה, עבודת מעשה ועבודת רוח, סובב אותי תמיד, ואני שט בו בעמל נפשי ומיעוט חילי. רק אתחזק בצפיה לישועה, כי עזרת ד' ועצתו בא תבא ולא תאחר להופיע על דרכי, למען עמו, ארצו ונחלתו, ולמען אור רוח קדשו אשר עליהם חופפת, המוכנת להתעורר מני קודש ולהפיץ אור חיים ונעם ד' על מלא כל העולם, לעורר ולקיץ נרדמים ונדהמים. אמנם רבה העבודה, והכח מזער, ע"כ[13] לפעמים יפל הרוח, ועד ישוב להתחזק ולהתנער יחלפו זמנים, והיתה העבודה מופסקת. נותן ליעף כח ב"ה ישפיע עלינו אמץ רוח ולב, ויתן בלב רבים ונכבדים, מקרוב ומרחוק, להתאגד יחד לשם ד' וארץ חמדתנו שהיא בית חיינו לעד. ואתה, יקיר לבבי, תסלח לי על דברי שגם כעת מעטו, כי אנוס אנכי לקצר מפני המפריעים.

וע"ד[14] ההערה בעובדא דיד אחת דרבינו שרירא, אינני נוטה כאן לדרכים נסתרים, כ"א[15] עובדא פשוטה שכך גזרה מלכות הרשעה שיתלה בידו אחת, וכדכי "שרים בידם נתלו". ובהא דרב נטרונאי, לע"ד[16] צ"ל[17] "שהיא מדה אחת", הכונה שהוא דרך חציפות, והיא נכללת בט' מדות שאחת מהן בני חצופה, ואע"ג[18] דמוקמינן לה אתובעת בפה, מ"מ[19] סבר הגאון ז"ל[20] שה"ה כל עניני חציפות, ועיקר הקפידא היא שמא תתעבר ויצאו מזה מורדים ופושעים, שהם בני ט' מדות, כספ"ב[21] דנדרים. וכ"כ[22] הפוסקים ע"ד[23] הארי"י[24] ז"ל שעיקר הקפידא בענין עיבור. ובענין "נפק רבנו ביד גדול", אולי צ"ל מיד

רשע גדול, או מאד גדול, והוא לישנא דתברא, וכפ"ק[25] דע"ז, כלומר מצרה גדולה, ומזה נשתבש לשון "מאור" שבהוצאת שעכטער. יש אמנם במשלים של נסתרות ענין שיש לצרפו בענין יד אחת, אבל אין זה ענין לכאן.

הנני חותם בברכה ומצפה לדבריך היקרים, המבשרים שלומך וטובך, ושלו' החברים היקרים שוקדי הדעת, השרידים אשר ד' קורא, העומדים לעזרת ד' בגבורים, יברכם ד' מציון ומקודש, כנה"ר[26] ונפש דבק באהנ"פ[27],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. בדר"ח - ב' דראש חודש (היום השני של ראש חודש)
5. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
6. שלו' - שלום
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. וכא"ל - וכל אשר לו
10. ושלו' - ושלום
11. הי' - היה
12. לכת"ר - לכבוד תורתו
13. ע"כ - על כן
14. וע"ד - ועל דבר
15. כ"א - כי אם
16. לע"ד - לעניות דעתי
17. צ"ל - צריך להיות
18. ואע"ג - ואף על גב
19. מ"מ - מכל מקום
20. ז"ל - זכרונו לברכה
21. כספ"ב - כסוף פרק ב'
22. וכ"כ - וכל כך
23. ע"ד - על דבר
24. האר"י - האריי הקדוש - רבי יצחק לוריא
25. וכפ"ק - וכפרק קמא
26. כנה"ר - כנפשו הרמה
27. באהנ"פ - באהבת נפש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קלה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' אייר תרס"ח - יפו **נמען:** הגאון ר' יעקב, אב בית דין דרבנט (כעת בירושלים)

הרב קוק מודה על מחזור הפיוטים לספרדים עם הפירוש 'אהלי יעקב', ומשבח את כינוס שירי הקודש הקדמונים. הרב קוק מסרב לכתוב הסכמה מתוך ענווה, ומצרף הערות. בין היתר הרב קוק מציע לגרוס 'דגולה' במקום 'סגולה', ומבאר את שלושת יסודות התשובה: חרטה, עזיבה וקבלה להבא, ואת המשמעות של 'יעיד עליו יודע תעלומות'.

עיקרי הדברים

- שבח למחזור 'אהלי יעקב'.
- הערות לפיוטים.
- יסודות התשובה ו'יודע תעלומות'.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ז' אייר תרס"ח[4].

שלו'[5] רב, מריבון טב לכבוד מר ידי"נ[6] גברא רבא ויקירא הרב הגאון עוטה אורה, כליל תפארת, מלא וגדוש, בנגלות וגנוזות, עמוס בתורה ויראת ד' טהורה, כקש"ת[7] מוהר"ר[8] יעקב שליט"א[9], אבד"ק[10] דרבנד והגלילות, וכעת אוה למושב לו עיר עז לנו ירושלים עיה"ק[11] תובב"א[12].

שלו' רב בכפילא כדאמרו רבנן.

יקרת ימין מר ידי"נ שליט"א, בצירוף המחזור היקר עם פירושו הנפלא "אהלי יעקב", לשמחת לבבי קבלתי. ומה רחב לבבי בגילה ורינה, לראות את מעשי ידי כתר"ה[13] להתפאר. מה רב טובו אשר יעשה בזה לבית ישראל, וקהילות קודש הספרדים ד' עליהם יחיו, בהאירו אור יקרות על כל הפיוטים הקדושים, אוצרות אור וקדושת אמת משנים קדמוניות. ומה יקר הוא אוצרו הטוב, אשר קבץ את השירים היקרים משרי קודש הקדמונים, אשר היו פזורים זה בכה וזה בכה, ועתה הנה הכל שולחן ערוך מלא ברכת ד', מוכן לכל החפץ בעת רצון לדלות פנינים ממעמקי לב עמוק. זכות הרבים תהי'[14] תלוי' בו עדי עד.

ואשר דרש ממני כתה"ר[15] לבא בהסכמה על ביאורו היקר, קטנתי מאד ממדה זו, כי דברי קדשו כולם חביבים ויקרים, מעידים על טהרת לבב אומרם, ועל ידיעתו הרחבה בכל מקצעות התורה, ואנכי הצעיר ושפל אנשים, מה כחי לשבח את השבח המגיע לכתבים כאלה, המפיקים אור וזוהר כמראה הבזק וכעין החשמל לחמדת עינים ותאות כל נפש.

אין לי כ"א[16] לחתום בברכה, יאריך השי"ת[17] ימי כתר"ה ושנותיו בטוב ובנעימים, ותוסיף עוד ידו לתת לנו מטעמים מפרי תבונתו, להאיר עיני רבים, ותחזינה עינינו בשוב לציון גאולים, ובעמד הכהן לאורים ולתומים, ושרי קודש שיר חדש ישאו בגאון שם ד' בבית נכון ונשא, ויוסיפו ענוים בד' שמחה,

ואביוני אדם בקדוש ישראל יגילו בשמחת הר קדשו, כנפשו היקרה ונפש ענוד באהבתו, מציק לפניו מעומק לבו את ברכתו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם ד' אלה, גוי קדוש על אדמת הקודש פה עיר הקודש יפו והמושבות תובב"א.

הנני מליט בזה איזה הערות. אמנם מפני הטרדא א"א[18] לי כעת לעבור על כל ד"ק[19], ואם יהי'[20] בחפץ ידי"נ יואיל נא להודיעני, ובהמשך הזמן, אשר יזמין השי"ת מדי עברי, קמא קמא אשלח לידי כתר"ה, ויוכל לעשות בהם כחפצו הטהור.

ידי"ע[21] הנ"ל[22]

דף ד' ע"א[23]. בפזמון "קמתי באשמורת" לרמב"ע[24]: "ונפשי שחרחרת" פי'[25] באה"י[26], כי החטאים פוגמים בנפש. ואם כי הדבר ודאי אמת, אבל לענין פשט כונת הסלח נלע"ד[27], שהוא הציור הפשוט, שנפשו עצובה ושחורה בקדרות רעיון ועצב, כלבוש שחורים, המורים על אבל ועוצב, ובזה הוא מבטא ענין של חרטה על החטאים, שהוא אחד מעקרי התשובה כמש"כ[28] ר"י בשע"ת[29].

"ותן כקדם סגולה". הגיה כת"ר[30] "ותחילה", אבל אין הלשון נושא עליו צחות השיר. ואולי צ"ל[31] "דגולה", שהיא כנס"י[32] הדגולה מכל העמים, כמו שאנו אומרים על הקב"ה[33] "דגול מרבבה". וכה"ג[34] דשבת פ"ח, דנמשלה כנס"י לתפוח משום דכתיב "כתפוח בעצי היער" על הקב"ה, וי"ל[35] דחביבא לי' להביא מדרשא, שהשבח הנאמר אצל הקב"ה ראוי להאמר על כנס"י, יותר מקרא ד"ריח אפיך כתפוחים" ומיושב קוהת"ו[36] שם ד"ה[37] פריו. ולקמן ד' ט"ו א', בפיוט "אראלי מעלה" אי' "דגולי סגולה", והעיר יפה שם כת"ר ע"ש[38] "איומה כנדגלות", ע"כ[39] קרובה היא הגהה זו לע"ד[40], ומקיימת יפה את צלצול החרוז בנקודותיו, כשיר משובח ונאות לרוח השיר.

שם ע"ב[41] "בן אדם". פי' כת"ר, ד"ישראל נקראים אדם" "אתם קרויים אדם", ויש להם תשובה. יל"ה[42] דהלא תשובה מועלת אפילו בב"נ[43], וננוה תוכיח, כמ"ש[44] חז"ל[45] שהם קרובי תשובה. ואולי י"ל[46], דדוקא על עבירה דחמס מהני תשובה, דמתקן בזה את הלאו ע"י[47] ההשבה, ולא בשאר עבירות, שא"א[48] לתקן העבר. אלא דלפי"ד[49] רש"י[50], עירובין ס"ב א' ד"ה לא, דגבי ישראל כתיב והשיב את הגזילה, אבל בעכו"ם[51] לא כתיב השבה כו'[52], א"כ[53] גם בגזל מן הדין אין שייך תיקון, כיון שהעשה לא קיימא עלייהו לנתוקי ללאו, ומ"מ[54] חזינן דבידי שמים מהניא תשובה. אלא שהתוס'[55] השיגו ע"ד[56] רש"י, וס"ל[57] דב"נ[58] ג"כ[59] חייב להשיב, וי"ל דאה"נ[60] מחולק חמס משאר עבירות, דלא שייך בהו תיקון, ואפי'[61] לד' רש"י י"ל ע"פ[62] דברי רד"ק[63], דהקב"ה[64] מקפיד על החמס בב"נ יותר משאר עבירות, מפני שהוא נוגע יותר לישובו ש"ע, וא"כ[65] י"ל דכיון דשבו בפועל, ונתקן ישוב העולם, שוב אין הקב"ה נזקק להם לענשם בעוה"ז[66], ומ"מ י"ל דבעוה"ב[67] עוד עונם בם. אבל הלא ידוע דאדה"ר[68] וקין תרח וישמעאל עשו תשובה ונתקבלו, והתוס'[69] ע"ז[70] ג' ועוד כ"מ[71] כתבו דבני אדם מקרי ג"כ ב"נ[72], כלומר בני אדה"ר[73], ומשו"ה[74] נקרא יחזקאל בן אדם, כד' האריז"ל[75] בלקו"ת[76], משום שהי'[77]

ממש בנו של אדה"ר משורש קין, וכ"ה בגילגולים פכ"ג[78], וי"ל דה"נ[79] אמר בן אדה"ר שעשה תשובה, וראויים כל תולדותיו ללכת בעקבותיו ולשוב אל ד' ורפא להם.

ד' ה' ע"א, "רחץ וטהר". ראוי להשלים עם ד' כת"ר, כשם ששם אמרו לו שהוא דבר קל, - והריוח מרובה, שרק ע"י הרחיצה הקלה ישיג רפואה שלמה, ה"נ[80] התשובה היא קרובה מאד וקלה, כעדות תוה"ק[81] "כי קרוב אליך הדבר מאד", והריוח גדול מאד רפואה שלמה לגוף ולנפש ולכל העולם כולו, כדחז"ל[82] בשלהי יומא, שאפי'[83] אחד ששב מוחלין לו ולכל העולם כולו ומביא רפואה לעולם, וכמשל הר"י[84] בשע"ת ע"ד התפוסים ע"י עון למלכות, שהשאיר להם מחתרת פתוחה, והי'[85] הקצף גדול על מי שלא ברח, כיון שראה המחתרת פתוחה לפניו, ש"מ שרצון המלך להנצל על ידה בנקל, כי חפץ חסד הוא.

שם, "מאסונים". העיר כת"ר שנקט יראת העונש, משום דלאו כולי עלמא גמירי לאחוז בתשובה מאהבה ומיראה עילאה, וכהא דקיי"ל[86] דברכות וקללות או אזהרות ועונשים נקראים ומתרגמים, מגילה כ"ה ב' ולא חיישינן דלמא אתו למיעבד מאהבה ומיראה. ומ"מ י"ל דאסונים כולל ג"כ האסון היותר גדול של הריחוק מקרבת ד' ב"ה שהוא הטוב האמיתי, א"כ הוי בכלל יראת אמת הבאה מאהבה.

ד' ו' א'. "אתה יודע רזי עולם". לא אמנע מהציג מה שפרשתי לע"ד בנוסח זה, שהוא מובא ג"כ בהקדמה לוידוי "על חטא", ולכאורה אינו כ"כ[87] מענין וידוי. אלא דבאמת עקרי תשובה הם שלשה, כדי הר"י בשע"ת, חרטה על העבר, ועזיבת החטא מהמחשבה והרצון בהוה, וקבלה על להבא, ולפי"ד[88] הרמב"ם[89] בריש ה' תשובה נראה שמצות וידוי הוא שיאמר אלו הענינים של החרטה העזיבה והקבלה, וכלשון הוידוי שהוא ג"כ בירושלמי שלהי יומא, אמנם בבבלי לא נזכר שבכלל מצות וידוי הוא שיאמר עניני התשובה לחלקיהם כ"א "אבל אנחנו חטאנו", כדאמרי' ביומא פ"ז ב' ש"מ עיקר וידוי האי הוא, וע"כ[90] לא מצינו במטבע התפילות של הקדמונים הקבוע לכל ישראל מפורש פרטי חרטה עזיבה וקבלה, כ"א הזכרת החטא שהוא ענין הרחבה ל"אבל אנחנו חטאנו", ונראה דהפרטים ע"פ הבבלי הם בכלל תשובה שבמחשבה ולא בכלל מצות וידוי. ולפי"ז[91] צ"ע[92] למה פסק הרמב"ם, שצריך שיאמר אלו הענינים. ואולי י"ל שחילק בין יחיד לציבור, דבירו' וכן ברמב"ם[93] הוא לשון יחיד, וכדאמרי' בברכות י"ב ב' למען תזכרי ובושת דילמא ציבור שאני, וי"ל דה"נ יש להקל גבי ציבור בהזכרת החטא בעלמא יותר מיחיד, שצריך ג"כ לפרש פרטי התשובה בוידויו, והכי שפיר לן שלא לאפושי במחלוקת בין התלמודים כמה דאפשר. וי"ל דמ"מ רמוז כאן כל שלשת דרכי התשובה בוידוי, דהנה החרטה כבר כתב הר"י בשע"ת דאינה דומה לפי מה שהחטא גדול בעיניו, שהרי הפסד דינר ג"כ קשה בעיני האדם ומתחרט ע"ז ומ"מ אינו דומה חרטתו למי שאבד כל הונו בענין רע, וק"ו[94] הנשמה היקרה כבודה בת מלך ממ"ה הקב"ה, א"כ א"א שתהי'[95] חרטה גמורה כדינה כ"א אם ידע האדם כמה החטא פוגם, וכאשר באמת פגמי החטא עולים הם למעלה בסדרי העולמות והנשמות כולם, דחד בחד סביך, ע"כ אמתת צורת החרטה אינה גלויה כ"א ליוצר בראשית ב"ה, שהוא לבדו יודע רזי עולם ותעלומות סתרי כל חי, ויודע עד היכן שפע החיים של כל חי נפגם ע"י סתימת החטאים, ועל פיהם ראוי שתהי' עמוקה

החרטה, ולענין העזיבה כן לא יוכל האדם לדעת את לבבו בעצמו, כי ישנן מחשבות נעלמות שאפילו בעל המחשבה לא ידע אותה, ולפעמים היא מתגלה ע"י התעוררות מן הצד ואתגלי בהתתא, אמנם יוצר האדם חופש כל חדרי בטן ובוחן כליות ולב צריך שיהי'[96] ענין העזיבה על דעתו העליונה ב"ה. ולענין הקבלה להבא הלא צריך לקבל לעמוד בפני החטא גם אם יזדמנו סבות מזיקות ומעוררות את כח הרע בנפש, מ"מ[97] יהי' גיבור לעמוד בפרץ, ואיך ידע האדם כמה גדול הוא הכח העתיד לבא עליו בתור נסיון, אלא יודע תעלומות אשר "אין דבר נעלם ממך ואין נסתר מנגד עיניך", אתה יודע כל העתידות, וע"פ[98] כל האופנים העתידים החקוקים בידיעה העליונה תבא הקבלה על להבא להתגבר על יצרו ולהמנע מן החטא. וזהו ענין "יעיד עליו יודע תעלומות" האמור בהר"מ[99]. וכללו כאן ברמיזה ג' תוכני התשובה לצאת ידי הירושלמי גם בוידוי הנאמר בדיבור.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. שלו' - שלום
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. כקש"ת - כבוד קדושת שם תפארתו
8. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. אבד"ק - אב בית דין קהילת
11. עיה"ק - עיר הקודש
12. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
13. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
14. תהי' - תהיה
15. כתה"ר - כבוד תורתו הרמה
16. כ"א - כי אם
17. השי"ת - השם יתברך
18. א"א - אי אפשר
19. ד"ק - דברי קדשו
20. יהי' - יהיה
21. ידי"ע - ידידו עוז
22. הנ"ל - הנזכר לעיל
23. ע"א - עמוד א
24. לרמב"ע - לרבי אברהם אבן עזרא
25. פי' - פירוש
26. באה"י - באהבה יתירה
27. נלע"ד - נראה לעניות דעתי
28. כמש"כ - כמו שכתב
29. בשע"ת - ב"שערי תורה" (שם מוסד)
30. כת"ר - כבוד תורתו
31. צ"ל - צריך להיות
32. כנס"י - כנסת ישראל
33. הקב"ה - הקדוש ברוך הוא

34. וכה"ג – וכהאי גוונא
35. וי"ל – ויש לומר
36. קוהת"י – קושיית התוספות
37. ד"ה – דיבור המתחיל
38. ע"ש – עיין שם
39. ע"כ – על כן
40. לע"ד – לעניות דעתי
41. ע"ב – עמוד ב
42. יל"ה – יש להעיר
43. בב"נ – בבני נח
44. כמ"ש – כמו שכתב / כמו שנאמר
45. חז"ל – חכמינו זכרונם לברכה
46. י"ל – יש לומר
47. ע"י – על ידי
48. שא"א – שאי אפשר
49. דלפ"ד – דלפי דעתי
50. רש"י – רבי שלמה יצחקי
51. בעכו"ם – בעובדי כוכבים ומזלות
52. כו' – וכולי (וכן הלאה)
53. א"כ – אם כן
54. ומ"מ – ומכל מקום
55. שהתוס' – שהתוספות
56. ע"ד – על דבר
57. וס"ל – וסבירא ליה
58. דב"נ – דבן נח
59. ג"כ – גם כן
60. דאה"נ – דאין הכי נמי
61. ואפי' – ואפילו
62. ע"פ – על פי
63. רד"ק – רבי דוד קמחי
64. דהקב"ה – דהקדוש ברוך הוא
65. וא"כ – ואם כן
66. בעוה"ז – בעולם הזה
67. דבעוה"ב – דבעולם הבא
68. דאדה"ר – דאדם הראשון
69. והתוס' – והתוספות
70. ע"ז – על זה
71. כ"מ – כל מקום / כל מה (ש...)
72. ב"נ – בן נח / בני נח
73. אדה"ר – אדם הראשון
74. ומשו"ה – ומשום הכי
75. האריז"ל – האר"י זכרונו לברכה
76. בלקו"ת – בליקוטי תורה
77. שהי' – שהיה
78. פכ"ג – פרק כ"ג
79. דה"נ – דהכי נמי (שכך גם)
80. ה"נ – הכי נמי (כך גם)

81. תוה"ק - תורתנו הקדושה
82. כדחז"ל - כדברי חכמינו זכרונם לברכה
83. שאפי' - שאפילו
84. הר"י - הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
85. והי' - והיה
86. דקיי"ל - דקיימא לן
87. כ"כ - כל כך
88. ולפ"ד - ולפי דעתי
89. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
90. וע"כ - ועל כן
91. ולפי"ז - ולפי זה
92. צ"ע - צריך עיון
93. ברמב"ם - ברבי משה בן מימון
94. וק"ו - וקל וחומר
95. שתהי' - שתהיה
96. שיהי' - שיהיה
97. מ"מ - מכל מקום
98. וע"פ - ועל פי
99. בהר"מ - ב + הר"מ: הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קעח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' טבת תרס"ט - יפו **נמען:** ר' בנימין מנשה לוין

הרב קוק מתייחס לצערו של לוין על אנרכיסטים יהודים: כשיתגלה שכל חלק טוב באנרכיה נמצא בשלמות בטהרת הישראליות, תקיף האורה הישראלית גם את 'האנרכיסטים שלנו'. כל שיטה צדה נפשות בצד הטוב שבה, ולכן יש למצוא את ניצוצי האור בכל שיטה. בעניין סירכות הריאה: הספרדים בארץ מחמירים כבית יוסף, ויוצאי מרוקו מתירים בנפיחה, דרך שקרובה יותר לתלמוד. אצלם הטבח שוחט והחכם רק בודק, וזה נכון יותר, כי לא ראוי שאיש רוחני יעסוק דרך קבע בהמתת בעלי חיים. בסוף הרב קוק שואל על עבודתו הספרותית של לוין, על 'התחכמוני' ועל האגודה.

עיקרי הדברים

- האנרכיה - לחפש את ניצוצי האור בכל שיטה.
- 'וישראל הוא ידע'.
- הלכה: סירכות הריאה - מנהג הספרדים ויוצאי מרוקו.
- השחיטה - לא ראוי שאיש רוחני ימית בעלי חיים.
- עבודה ספרותית ואגודת 'התחכמוני'.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ז' טבת תרס"ט[4].

לכבוד ידידי אהובי, הרב החכם השלם, אוצר אורה, מר בנימין מנשה לעווין שליט"א[5], וכא"ל[6], שוי"ר[7].

במועדו הגיעני מכתבו היקר מיוד מרחשון העבר, ובשום אופן לא עלתה בידי לקחת מועד להשיב עליו כראוי, לפי חפץ לבבך, יקירי, ולפי חפצי ואהבתי העזה לכבודך. אמנם כאשר ראיתי, שהזמן הולך ונמשך, ואנכי לא אוכל להתנער מטרדות עבודות שונות שמפריעות אותי מחפצי, הנני מתגבר וכותב, איך שיעלה בידי, בחפזון, רק כדי שלא להניח את יקרת מעלתך בלא תשובה.

והנה ע"ד[8] צערך מענין ב"א, מרה נפשי גם אני על זה, אבל ראוי לנו להשקיט את רוחנו, כי אם רק נעורר את הרוח, והאור האצור במקור ישראל יגיח ממקומו, ישובו לנו כל אשר סרו מעלינו. למשל, כאשר יגלה לעין כל, כי כל חלק טוב הנמצא בתוך האנרכיה הנה הוא נמצא עמנו בתכלית שלמותו בטהרת הישראלות, ואותם הזבלים וההריסות הרעות, המגובלים בה בהכרח, אין אנחנו צריכים להם כלל. אז תקיף האורה הישראלית ג"כ[9] את כל אנרכיסתינו. כל שיטה שבעולם אינה צדה נפשות בצד הרע והשפל שבה כ"א[10] בצד הטוב וניצוצי האורה שבה, על-כן עבודתנו היא למצא את ניצוצי האורה שבכל שיטה, אפילו המהרסת, ובטוחים אנו שכל מה שהוא טוב מסכים הוא עמנו, "אך טוב לישראל אלהים לברי לבב". ע"כ[11] על שאלתך, יקירי, בנידון זה "עד מתי קללת אלהים רובצת עלינו", שתשובתך היא "ד' אלהים הוא יודע", מוסיף אנכי רק את סיפא דהאי קרא: "וישראל הוא ידע",

וכשידע ישובו לנו הימים, שבהם נתהפכה קללתו של בלעם לברכה, ותשוב גם קללה זאת, של האנרכיה ויתר הפגעים האוכלים אותנו בכל פיותיהם, לברכה.

וע"ד[12] מנהג הספרדים בסירכא דלבא באי"י[13], הם נוהגים להחמיר בזה כדברי הב"י[14], שהם נוהגים תמיד אחריו. רק זה נודע לי מפי שו"ב[15] ספרדי אחד, שבא ממערב (ממאראקא, כך קוראים הספרדים פה את בני מאראקא: מערבים), שאצלם פשט המנהג להתיר ע"י[16] נפיחה, כפי שהובאה כבר הוראה זו בדברי גאונים קדמאי ובתראי, דהיינו שאינם קולפים את הסירכא, כמו שהונהג אצל האשכנזים בתקופה האחרונה, אלא הם נופחים את הריאה כמו שהיא, עם הסירכא שבה, וכיון שאינה מבצבצת, הרי אין בה נקב, סומכים ע"ז[17] ומתירין אותה בלא בדיקה אחרת. ובאמת הוראה זו קרובה היא יותר לשיטת התלמוד, ממנהגנו לקלוף את הסירכות בלא הבדל בין מה שנסרכה לריאה עצמה, אפילו שלא כסדרה ממש, דהיינו מאונה אחת להאחרת הרחוקה ממנה, בהפסק של אונה המבדלת ביניהן, שזאת היא תכונת "שלא כסדרן" הברורה מדין התלמוד. ובאמת אין לכחד, שאחינו אלה, הרחוקים יותר ממנו מחיים קולטוריים מחודשים, עמד בם הטפוס של סדרי החיים שהיו מונהגים בימים הראשונים, יותר ממה שהם עומדים בשלמות צביונם אצלנו. זה השו"ב[18] בעצמו נתקבל פה אצל הספרדים, והנה היה אצלו מנהג חדש שהשו"ב[19] צריך גם הוא לעשות הפעולה של השחיטה. אצלם במערב אין המנהג כן, אלא החכם, שהוא השו"ב לפי מובן שלנו, הוא בודק את הסכין, ומוסר אותו לטבח (הקצב), והטבח יודע רק חמשת ההלכות שבשחיטה, שהייה, דרסה, חלדה, הגרמה ועיקור, והוא שוחט, והשו"ב[20] בודק את הריאה, ובזה תמה כל עבודתו. והאמת אגיד, שאצלי מוצא חן סדר כזה, וזהו יותר נוטה לרוח ישראל סבא. תלמיד-חכם, איש רוחני, ועם זה קבוע יהיה לעסוק בזביחת בעלי חיים ונטילת נשמתם, אין זה מסכים עם רגשי הלב הצלולים. אע"פ[21] שהשחיטה, ובכלל אכילת בע"ח, היא מוכרחת עדיין להיות נוהגת בעולם, מ"מ[22] ראויה מלאכה זאת להעשות ע"י אנשים שלא הגיעו עדיין להמדה של התעדנות ההרגשה, והמלומדים בעלי המוסר, הדעה והדת, הם ראויים להיות פקידים על שמירת התכונה שלא תהיה ההמתה של בע"ח ברברית, ושיכנס בכל הענין הזה של אכילת הבשר אור אצילי, שיוכל בעתו להבריק את העולם. וזה אצור באמת בהלכות שחיטה וטריפות, כאשר ידוע לנו, יקירי. ובעיקר הענין בסירכא דליבא אם היא מחוברת לשומן הלב, אין הדבר ברור לאסור, ואין לתמוה כלל על המתירין, שאפילו ע"פ[23] האחרונים שלנו יש מקום לעשות אותה עכ"פ[24] לספק טריפה, עיי' מקדש מעט שבסי' דעת קדושים סי'[25] ל"ט סקפ"א[26]. ואי אפשר לי כעת להאריך בענין זה, שרבו שריגיו.

ע"ד השמות שבפרגמנט, אין בהם כל חדש, ובאחדים נראה להגיה קצת. אדיירון מצוי בתקוני-זוהר, ודרשו אותו ע"פ הוראות "בי' אדיר בי' ירון", כלומר הרננה האדירה של ההויה, כמו שהפיתגוריים היו אומרים ע"ד ההרמוניאה של המוסיקה הכללית, שודאי חזיון נצחי הוא בעמקי הרוחניות. הדרניאל הוא ג"כ מצוי אפילו במדרשים, ונמצא בספר הקבלה השימושית "רזיאל המלאך", בסופו. וכן נמצא שם ג"כ אנסיפיאל, ואולי צריך לנסח כן את אנסיסיאל שבפרגמנט, וההוספה "אנס" היא הוראת הנצחיות בכפל אמן נצח סלה בר"ת[27], והיוד להוראת היחש והיחוד. פתחיאל ג"כ נמצא בספר

הנ"ל[28], והכונה היא ההויה המתחלת ופותחת פתח לכל המציאות, הכללית והפרטית, המורגשת ומושגת מההברקה של האמונה והידיעה באור האלהות ועזוזו. זגנזיאל נראה לנסח זגזגאל, שהוא מצוי הרבה, והכונה היא ההלבשה החיצונה של כל המהויות הרוחניות והחמריות בכללות המצוי, כמו זג שהוא הפך החרצן הפנימי, ולפעמים מתאים הדבר ג"כ על ההצטיירות של התוכן הפנימי בנגוד להמתודיקה החיצונה, לאותו מ"ד שהפנימי קרוי זג, כמבואר נזיר ל"ד ב', והכל ע"פ העז האלהי חיי החיים. במקום מכורתאל נראה להגיה אכתריאל, המצוי גם בגמרא. צב צביב נראה שצ"ל[29] צבצביה, והכונה: צבי מצבאות, שהוא השרש של צבא, כלומר מקור החיל להכחות וההויות המרובים שבמציאות, וקשרות הרוחניות עם החמריות והפעול בפועל, והוכפל לכונה של חיזוק הרושם, וכמו שמכפלת הפילוסופיא את המושגים האביקטיביים והסוביקטיביים. הבהביב ג"כ יותר טוב צ"ל[30] הבהביה, כלומר: כח התביעה למלא כל חסרון ולקבל תמיד שבמציאות, כמו שהשכל מקבל מושכל והחומר - כח, ויתר האיכויות, שכח-התביעה "הב הב", שהוא ההעדר המקביל את ההויה, עומד ופועל תמיד, והמסתכל עליו בעין חמושה באור אמונה בהירה רואה ומרגיש את האלהות הפועלת שבמציאות ובכל פרטיה. הקבוץ הכללי של כל ההזרחות וקשר הכחות בכל מלא העולמים, בחומר וברוח, במוסר ובחברה, - זהו מובן השם הגדול הכולל כל. וההסתעפות של המובנים לפלגות של כחות הפעולה וההנהגה בריבוים, שהם שבעים, - משבע של יסודות הכמות המעשית, כמו ששה קצוות של החומר והכללות שלהם, וכיוצא בזה דימויים רבים בריבוים ע"י עשר, - הם הסך-הכל המתגלה במרחק אופק ההסתכלות. וראויים האורות הללו למסור ציור הוד מלכות למלך עולמים, ע"פ חזון ברואי מטה הקוראים בשם המלך הגדול, לאשר הוא למעלה מכל שם ותאר, אבל מקור חיי כולם. - תחת צורנוק צ"ל צורתק, והוא שם מצוי בספ"ר[31] הנ"ל ובכתבי האר"י[32] ז"ל[33] והכונה היא: אור האלהי שבהויה הנגלית, "צור עולמים", ת"ק הוא מחצית מספר האלף, הרביעי שבמספרים, הנחשב כסמל הריבוי, "בין ארץ לרקיע ת"ק שנה", "עץ החיים מהלך ת"ק שנה", כלומר: הגלוי שבכל וכח הפועל והמחזיק שבו, המטביע את החותם על אופני ההתגלות וגוניה המיוחדים, הכבירים מאוד.

בספירה כזאת, שהיו הלמודים המטפיזיים מצוים, נעשו מבטאים כמו אלה שגורים, ובאוצר מלים של חביונות כאלה השתמשו בו, ובאמת יש כח-פועל נפלא לכל מבטא מהם, העשיר בתכנו וקצר בביטויו. זהו כח דינמי המחולל נפלאות. בכחות הנפש אנו רואים את גבורת הכח של ביטוי קצר ועשיר, בחיי החברה ובחיי המוסר. יש סגולה פנימית לפעמים להרגיש את עזוז עשרו של איזה מבטא, אפילו בלא הכרה שכלית, כ"א ע"י איזו הרגשה סמויה, וכשאוצרות דעה והרגשה כבירים מאד סגורים בתיבה אחת, כשהיא מתלוה להכנה רוחנית אדירה מצד המבטא אותה. היא פועלת על ההויה כפי אותה מכסת הכח הרוחני, שנצבר בה לצורך התהוותה. כדי לבא לענין זה בכל עמקי תכניותיו צריכים לגשת אל הערפל, המלא אורה ויפעה למוכשרים להציץ בתוכו, של המיסטיקה בכללה, ולכל הערך הכללי של החכמות הנסתרות, באדם בכלל ובישראל בפרט, שרק נשמות קטנות יכולות לזקוף חזיונות-עולם הללו, שספחו אבירי דעה וגבורה רוחנית בכחם, על החשבון של הדמיון הכזבני, שההשכלה המודרנית היא פודה ממנו את מחזיקיה. אבל האמת היא, שהעולם הנסתר, בחומר וברוח, עשיר הוא באין ערוך

יותר ויותר מהעולם הגלוי עם כל הופעותיו, ואותה התשוקה לנסתר, הנמצאת ביחידי האנושיות בכל דור ודור, היא נטיית האורה היותר גדולה, שבמקורה היא נטיית החרות העליונה, החפצה לנתק כל חבל מצמצם ומתיש כח. ביחוד תגדל השאיפה להיות נפדה מהצמצום הדלותי בעולם הרוח, ברגשי המוסר, האהבה, היופי, העז והצדק, ונשמתו של אדם מתרוממת אל האור האלהי ומורידה ממרומי עוזה סדרי חיים כאלה, הרגשות עדינות כאלה, שרעפי גבורה כאלה, שהם משחררים את החברה הצבורית כולה מגסותה ומופיעים עליה אורה. הנובלות שבאלה הנטיות הנצחיות הנן פזורות בכתבים בלים ומפורדים של בעלי הקבלה השימושית, בהמשך הזמן רבו הממשמשים בקליפתם של המושגים העשירים הללו, אשר מעולם לא הציצו בתכנם הפנימי. סגולה יש לאוצרות כאלה, שבלא דעה ג"כ הם שופכים על הנשמה איזו הפעלה; כשהיא לפחות ישרה, כשהרגשותיה הנן נורמליות, תוכל ההפעלה להיות עדינה. רגשי האמונה, שהנם הסימנים היותר מובהקים לנשמה בריאה, מתגברים, ונטיית האצילות מתחזקת, והבחילה בגסות החיים מתאדרת, גם ע"י סגולת הצלצול המבטאי של אוצרות חן הללו. אבל אם הדברים באים לשדרה שפלה, שהגאוה הטפשנית מצויה בה, והרשעות והשפלות, שהבערות מחוללתן, לא יחסרו לה, אז עלולים אוצרות כאלה להתהפך לרועץ, לטוות קורים שחורים במעמקי הנשמה, אשר יוכלו להיות למקור משחת של השקפות-עולם הפוכות ומדולדלות, שבכחן להרעיל נשמות רבות ולחלחל את ארסן גם בירושה של דורות, עד אשר תקום נטיה של חיים ריאליים, שאינה חפצה בשם נסתר, ובמטאטא השמד תטאטא את הקורים הללו. ובראותה שהגדילה את האורה, תדמה כי רמה ידה וכי אין חביון ואין סתר במלא ההויה. אבל מיד תרגיש את חולשתה. אחרי אשר תרגיש רק מעט, כי אותה המלאכה של פינוי הקורים כמעט צלחה בידה, תמצא את עצמה עלובה עם כל אוצרה הרוחני הגלוי. שלא יוכל למלא את נפשה, ואז תרגיש את הטוב הגנוז באוצר הסתר, כשהוא אך ינתן לה באופנים הגונים, בשיעורים מתאימים, באופי נערך ובתכסיס מלא של דעה שלמה ומוסר מעשי בריא וחסן.

תחיית הנסתר בעולם הקולטורי, תחיית ישראל בלאומים, תחיית ארץ ישראל בארצות, המלאות כולן רזי עולם, דופקות בקרבנו את דפיקתן בחזקה. ההילניות עשתה את השכלת המערב, ההולכת אחרי עיניה, החפצה להיות שבעה בגלוי שבהויה. אבל כל זמן שהבלתי-מוגבל לא יגבל לא תאמר הנשמה די בגלוי. הציבור האנושי יחל כמאז להרגיש את מכאוביו, כי חסר לו הכל, כי חיי החברה, הממלכה, הדת והמוסר שלו, כולם הם רק גולמים מוגבלים. ואיה הוא העושר הגדול, המעין שמימיו מפכים תמיד, הגנוז בנסתר, בסתר עליון? אז יבקע אור "אל מסתתר אלהי ישראל מושיע". ו"עם ענני שמיא כבר אנש אתה". "ומלכותא תתיהב לקדישי עליונין". והנה החזון מתחיל להתנוצץ. האומה הרזית שבה לארץ הרזים, ארץ הפלאות מתחלת להיות נודעת בחיים, והחיים בבאם אל תוכה אינם יודעים את עצמם, כי הם נתעלו, כי קודש קדשים הם. אבל עלילות לעלילות יצטרפו והאור יבקע מציון, וגור אריה יהודה יחל לחוש את רעם גבורתו.

נפשי ערגה מאד לדעת מכל פרטי עבודתך הספרותית, ומתי תצא לאור בעה"י[34] וע"י[35] איזה אמצעיים. והעריכה של "התחכמוני" ג"כ הייתי חפץ לדעת בפרטיות מי משתתף בה ביחוד, ותוכן המאמרים

שיבאו בו, וכמה תהיה כמותו. והאגודה שלכם האם היא מתקדמת, אם נתוספו לה חברים ואם היא מסמנת את מטרותיה ברוח נכון. בעת כזאת הננו כולנו קרואים לעבודה, כל אחד ממנו צריך לתן יד לבנין האומה ולהחזקת מלחמתה הפנימית והחיצונה. ועיקר-הכל: החודרת היא האגודה אל התוך הנשגב שבאהבת-ציון; היודעת היא איך לשגב את בנין הארץ, שהוא הבסיס לכל האור והחיים לנו ולכל היודעת היא, כאשר אקוה, שלא להתבהל מפני הרבים הנסוגים אחור, מזה ומזה, מהקשר הגדול אשר לישראל בארצו, שכל צפיית ישועה וכל קדושה ואמונה וכל דחיית דופי וכפירה רק בצירופה יצלחו.

צלח ורכב ע"ד אמת, יקירי, ודי יהי[36] בעזרך ויופיע על עצותיך אור, ויצליח את דרכיך בחיים, והיית לברכה ולתהילה בישראל, ובנו ממך חרבות עולם, מוסדי דור ודור תקומם, כנפשך היקרה ונפש אוהבך הנאמן מצפה ישועת ד' על עמו ונחלתו במהרה בימינו בקרוב

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. וכא"ל - וכל אשר לו
7. שוי"ר - שלום וישע רב
8. ע"ד - על דבר
9. ג"כ - גם כן
10. כ"א - כי אם
11. ע"כ - על כן
12. וע"ד - ועל דבר
13. בא"י - בארץ ישראל
14. הב"י - הבית יוסף
15. שו"ב - שוחט ובודק
16. ע"י - על ידי
17. ע"ז - על זה
18. השו"ב - השוחט ובודק
19. שהשו"ב - שהשוחט ובודק
20. והשו"ב - והשוחט ובודק
21. אע"פ - אף על פי
22. מ"מ - מכל מקום
23. ע"פ - על פי
24. עכ"פ - על כל פנים
25. סי' - סימן
26. סקפ"א - סעיף קטן פ"א
27. בר"ת - בראשי תיבות
28. הנ"ל - הנזכר לעיל
29. שצ"ל - שצריך לומר
30. צ"ל - צריך להיות

31. בספ"ר - בספר
32. האר"י - האר"י הקדוש - רבי יצחק לוריא
33. ז"ל - זכרונו לברכה
34. בעה"י - בעזרת השם יתברך
35. וע"י - ועל ידי
36. יהי' - יהיה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תיד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו שבט תרע"ב - יפו **נמען:** הגאון ר' אברהם רבונסקי, אב בית דין דוברובנה

בעניין אגודת המקובלים 'שער השמים' בירושלים: אין בכך חידוש. חבורת 'בית אל' של הספרדים לומדת קבלה ומתפללת בכוונות הרש"ש יותר ממאה שנה, והרמ"ע מפאנו לימד את 'הפרדס' בישיבה. לפי בעל 'שערי אורה', 'מעשה בראשית ומעשה מרכבה' שנאסרו הם השימוש המעשי בשמות, ולא העיון. גם הבעל שם טוב ובעל התניא לימדו קבלה לתלמידים רבים. מעמדם של ה'נסתרות' משתנה עם התפשטות הרעיונות. ראוי לתמוך בלומדים אלה, כמו בכל לומדי התורה.

עיקרי הדברים

- לימוד קבלה בחבורה - לא חידוש.
- 'מעשה בראשית' - השימוש המעשי.
- הבעל שם טוב ובעל התניא.
- השתנות ה'נסתר' עם הזמן.
- תמיכה בלומדי הקבלה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ו שבט תרע"ב[4].

שלו'[5] רב לכבוד ידי"נ[6] הרב הגאון המובהק סוע"ה[7] אוצר תוי"ר[8] טהורה מוהר"ר[9] אברהם ראבונסקי שליט"א[10], הגאבד"ק[11] דובראוונא יצ"ו[12].

אחדשה"ט[13] באה"ר[14],

מכתב קודש דמר הדר"ג[15] הגיעני בעתו, ואחרתי עד כה מפני הטרדא מהשיב מפני הכבוד, ואת הדר"ג הסליחה.

ע"ד[16] אגודת "שער השמים" בעה"ק[17] ירושת"ו[18], הנה בעצם אין זה דבר חדש, כי זה יותר ממאה שנה קיימת חבורה כזאת מחכמי הספרדים, בשם "בית-אל", שנוהגין ללמוד חכמת הקבלה, ביחוד כתבי האריז"ל[19] בכינופיא, ולהתפלל ע"פ[20] סדרי-הכונות שסדר המקובל מוהרר"ש[21] שרעבי זי"ל[22]. גם כבר הי'[23] לעולמים שהתירו פרושים ללמוד חכמת-הקבלה ברבים, והרמ"ע[24] מפאנו זי"ל מעיד על עצמו בספריו, שלמד בישיבה את ספר ה"פרדס" להרמ"ק[25] זי"ל לפני הפרק שהגיעו לידו כתבי האריז"ל, ונראה שאח"כ[26] קבע לימוד בהם. ועיקר הדבר נראה שסמכו ע"ד בעל "שערי אורה" שמבאר "מעשה-בראשית ומעשה-מרכבה" דוקא על שימושי השמות למעשה, שהיו נוהגים בימים הקדמונים לעסוק בהם העולים בעליית הכניסה לפרדס, והיו משתמשים בגילוי מלאכים ונשמות בדרך חזיון הקרוב לנבואה, וע"ז[27] באו, לדעתם, כל האזהרות הנוראות.

אבל עצם דברי החכמה הם כמו לימוד דברי האגדה ומוסר בבינה יותר עמוקה מהדרך הפשוט לכל, ואין זה בכלל מע"ב ומע"מ[28] כלל לענין האיסור. ודיוקו של בעל "שערי אורה" הוא נכון: מדנקיט תמיד

בלשון "מעשה", "מע"ב ומע"מ" ש"מ דבדרך השימוש המעשי מיירי, וכה"ג[29] דעסקי בספר יצירה וברו גברא או עג"ת[30]. ומ"מ[31] גם מוסר-השכל ואורח-לימוד כזה, בפרט כונת התפלה על פיהם, צריך הוא ג"כ[32] הכנה ראויה עכ"פ[33] במדות טובות ויראת-שמים טהורה וקבועה.

אבל לא נפלאת ולא רחוקה, ללמוד ביחד ע"פ הכתוב בספרים הנאמנים, בצירוף הידיעות הקדומות שקלטו כבר המתעסקים בזה איזו שנים בחשק אהבת קדושה ויראת ד. ותמיהני מש"כ[34] כתר"ה[35], שהבעש"ט[36] לא גילה עניני הקבלה להמון העם, - והדבר מפורסם שהוא ז"ל הי' אומר, שלימוד הקבלה ע"פ הספרים אין זה בכלל נסתר כלל, ואם אולי לא הי' חפץ לדבר בזה בפני ההמון הפשוט, אבל לפני קיבוץ של ת"ח[37] הלא גילה הרבה מאד ומפורסם הדבר שהיו לו עשיריות תלמידים שלמדו אצלו, ובודאי לא הי' מעכב מללמדם דרכי-הקבלה לפי שיטתו גם בהיותם מקובצים, ולא חש משום הא ד"אין דורשין", משום דגם הוא ז"ל כשיטת בעל ש"א הנ"ל[38] ס"ל[39], דאין זה הלימוד שבדרך הבנה שכלית בכלל מע"ב ומע"מ. ותמיהני ביותר ממש"כ[40] כת"ר[41], שגם הגאון בעל ה"תניא" ז"ל לא פרסם את העניינים הנסתרים לפני המון עם, אלא למי שנחשב בעיניו: וכי אלה יחידי-הסגולה היושבים לפני ד' בהר הקודש בירושלים אינם אנשים נחשבים שראוי להוציאם מכלל המון העם?. ואם התירו בעלי-החסידות לעסוק בהסברים ברזי עולם הללו, מה שהסברא בהם באמת מסוכנת כדי' הרמב"ן[42] ז"ל בהקדמת נמוקי-תורה שלו, ק"ו[43] שאין קפידא לאותם שרוח ד' שבקרבם תשאם לעסוק בלימודים הללו ע"פ ההקדמות המקובלות, עם ידיעתם שהכל הוא בדרך חדת-חכמים, והדברים רמוזים למפלאות תמים-דעים, שמסוגלים להוסיף קדושה ויראת רוממות כבוד אל ב"ה להוגים בהם בלב תמים וחשק פנימי.

ובודאי שאין זה יסוד ראוי להאמר שישתנה דין המשנה בשינוי הזמנים מצד עקבתא דמשיחא, אבל זה פשוט שערך המדרגות של העניינים הנקראים בשם "נסתרות" הולך הוא ומשתנה ע"פ הפרסומים שהרעיונות הכמוסים הולכים ומתפשטים בין הלומדים הרגילים, וכשאנו רואים בדברי הגאונים, למשל בפירוש ר"נ גאון ז"ל על דברי חז"ל[44]:

אמר לו הקב"ה[45] למשה: החייתני בדבריך", חשבו אז גם הסבר פשוט בעניני הגיון באלהות, לענין נסתר, ואח"כ[46] נתפשטו כמה ידיעות גנוזות, עד שחדלו דברים כאלה מלהיות כמוסים. והרמב"ם[47] במו"נ[48] לא השביע בהקדמתו כ"א[49] למי שיפרש דבר שלא ביארו כבר חכמי ישראל, אבל מה שכבר כתוב בספר חדל להיות נסתר. ונראה שזהו טעם ההיתר שנהגו לדרוש בעריות בלא שום הגבלה כלל, - ואולי על זה באמת ראוי להתעורר ולגדור, - וחוץ מהרמב"ם" לא הביאו הפוסקים כלל דין סת"מ[50] זו לענין אין דורשים בסתרי עריות בשלשה.

ולענין התפילה ע"פ הכוונות, אין פלא אם גאון-עולם כהחת"ס[51] ז"ל, שהיה טרוד בטרדת ישיבה ועול הציבור והעולם והשבת תשובות לקצוי ארץ, כתב על עצמו שלא יוכל להתפלל ע"פ כונת האריז"ל בתמידות. גם הגאון בעל "או"ת" ז"ל התנצל לפני הגאון ר'[52] ליב ז"ל בעל ספר "הפרדס" על ההכרח שלו לקצר בסידור הכונות, שמוכרח היה לזה מפני טרדת הישיבה והציבור, ומ"מ היה מכוין ע"פ סדרי האריז"ל אלא בסדר מקוצר. ומ"מ יוכל להיות, שאנשים שאינם כלל במעלת הגאונים הללו בתורה אם

הם קובעים עצמם, ע"פ נטיית-לבם, להיות עיקר עסק שלהם באלה הלימודים ובדרכי התפילה והעבודה שבלב, שיוכלו להתפלל כל אחד ע"פ השגת לבבו בסדרי-הכונות, שכבר הוברר ונסדרו יפה ע"פ הגרש"ש[53] ז"ל ויתר בעלי הקבלה והעבודה האחרונים, ו"אחר כוונת הלב הן הן הדברים". גם פשוט הדבר, שראוי לתן ערך גדול לקדושת המקום ואויר הטהור של א"י[54] בכלל ושל העיר אשר בחר ד' בפרט ו"חביבה כת קטנה שבא"י[55] וכו'".

ומה שהעיר כת"ר[56] בדבר התמיכה, - כיון שכבר נהגו לדרוש תמיכה בעד כל העוסקים בתורה, ובפרט בעד היושבים באה"ק[57], למה יגרע חלקם של העוסקים במקצע קדוש זה. ואם אלה הלומדים לומדים בלאו-הכי בישיבות, הנה ידוע שאין משכורות הישיבות מספיקות גם לצרכי החיים ההכרחיים, ובאלה יחידי-הסגולה מגמת-היסוד הלא היא שיהיו קבועים בקדושה ולא יצטרכו לשוט כלל אחרי פרנסתם, ויהיו שתולים בחצרות ד' בדבקות הרעיון בקדושת האהבה והיראה, המושפעת מתוך הלימוד ברזי-קודש והעסק ברגשי-הטוהר המתגלים בתוך תפילת ישרים, וראויים הם להיות נתמכים מאחינו שבגולה.

ולא אכחד מכת"ר[58] ידי"נ שי'[59], שמזדמנים לפעמים שדברים שיש להם מגמות נכבדות מתקלקלים אח"כ[60], ע"י[61] מה שא"א[62] להשמר מהתערבות אנשים שאינם כדאים לכך וע"ז אני חושש תמיד בכל ענין היותר מקודש, אבל בכלל אי-אפשר, לדעתי, להרחיק ולהזניח את אלה הדברים ההולכים בנתיב הסלול כבר ונהוג מימי קדם בין הספרדים בירושת"ו[63] כנ"ל[64], ויש מקום לכמה דעות שונות זו מזו וע"ז נאמר: "ברוך חכם הרזים"

והנני בזה ידי"ע[65] דוש"ת[66] באה"ר קשור באהבתו הטהורה.

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שלו' - שלום
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
8. תוי"ר - תורה ויראה
9. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
12. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
13. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
14. באה"ר - באהבה רבה
15. הדר"ג - הדרת גאונו
16. ע"ד - על דבר
17. בעה"ק - בעיר הקודש
18. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן

19. האריז"ל - האר"י זכרונו לברכה
20. ע"פ - על פי
21. מוהרר"ש - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
22. ז"ל - זכרונו לברכה
23. הי' - היה
24. והרמ"ע - והרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, ע (למשל: משה + עזריאל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
25. להרמ"ק - לרבי משה קורדובירו
26. שאח"כ - שאחר כך
27. וע"ז - ועל זה
28. ומע"מ - ומעשה מרכבה
29. וכה"ג - וכהאי גוונא
30. עג"ת - עגלא תילתא
31. ומ"מ - ומכל מקום
32. ג"כ - גם כן
33. עכ"פ - על כל פנים
34. מש"כ - מה שכתב
35. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
36. שהבעש"ט - שהבעל שם טוב
37. ת"ח - תלמידי חכמים
38. הנ"ל - הנזכר לעיל
39. ס"ל - סבירא ליה
40. ממש"כ - ממה שכתב
41. כת"ר - כבוד תורתו
42. הרמב"ן - רבי משה בן נחמן
43. ק"ו - קל וחומר
44. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
45. הקב"ה - הקדוש ברוך הוא
46. ואח"כ - ואחר כך
47. והרמב"ם - ורבי משה בן מימון
48. במו"נ - במורה נבוכים
49. כ"א - כי אם
50. סת"מ - ספרי תורה, תפילין ומזוזות
51. כהחת"ס - כהחתם סופר
52. ר' - רבי
53. הגרש"ש - הגאון רבי שמות שמתחילים באותיות ש, ש (למשל: שמואל + שמואל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
54. א"י - ארץ ישראל
55. שבא"י - שבארץ ישראל
56. כת"ר - כבוד תורתו
57. באה"ק - בארץ הקודש
58. מכת"ר - מכבוד תורתו
59. שי' - שיחיה
60. אח"כ - אחר כך
61. ע"י - על ידי
62. שא"א - שאי אפשר
63. בירושת"ו - בירושלים תבנה ותכונן
64. כנ"ל - כנזכר לעיל

65. ידי"ע - ידידו עוז

66. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תעג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז כסלו תרע"ג - יפו **נמען:** הרב אליעזר נפתלי באומן, אב בית דין אסטרחן

בריאותו של הרב קוק כמו בחוץ לארץ, אבל עבודתו מייגעת, ובזה הרב קוק מרגיש את מעלת הארץ. בנו צבי יהודה עדיין לא נשא אישה. אין לבטל את הצלחת הציונים: 'רוח ממרום' יש כאן לבנות את הארץ, וה' עושה שליחותו על ידי הכול. על 'שיעור קומה' הרב קוק מפנה לספר 'דעת ותבונה' ולרש"ש משאוויל. בית הספר שהרב קוק מקרב הוא 'תחכמוני' בלבד.

עיקרי הדברים

- בריאות ועבודה בארץ.
- הציונות - רוח ממרום.
- ספרי קבלה.
- 'תחכמוני' בלבד.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ז כסלו תרע"ג[4].

שלו[5] וברכה באה"ר[6] לכ'[7] ידי"נ[8] הרב הגאון החריף והבקי בחד"ת[9] אוצר תו"י[10] מוהר"ר[11] אליעזר נפתלי באומאן שליט"א[12], אבד"ק[13] אסטראחאן יצ"ו[14].

אחדשה"ט[15] באה"ר,

זה זמן רב שהגיעוני מכתבי ידי"נ כת"ר[16] שי'[17], ומרוב עבודה וטרדה תדירית נדחו דברי, וביחוד שמפני חביבותי, דכת"ר[18] חשבתי לכתב בארוכה, ודחיתי לשעת הכושר, וכאשר ראיתי שתמיד הולכות הטרדות ומתרבות, אמרתי לא אעכב עוד את תשובתי, ואם אקצר יקבל ידידי באהבה גם דברי המעטים.

ע"ד[19] מצב בריאותי, הוא כפי ערכי בחו"ל[20], רק שפה אני מוטרד מאד ויגיעתי גדולה היא. השי"ת[21] יחזקני ויאמצני לעבודת קדשו. ובזה אני מרגיש ת"ל[22] טובת אה"ק[23], כי כפי השערתי, לא הי'[24] אפשר לי לעסוק בעבודות מיגעות כ"כ[25], לפי מעמד הבריאות של חו"ל[26], והשי"ת[27] לאין אונים ירבה עצמה.

בני שי' עדין לא נשא. השי"ת יזמין לפנינו דבר הגון לפי ערכו. הוא ב"ה מצויין בתורה וביראת שמים, ויש בו חמודות רבות. יאריך השי"ת ימו"ש[28] ויצליחהו בכט"ס[29], ויזכני לראותו בתור אדם המעלה לאוי"ט[30].

ע"ד סדר למודי, קשה לבאר בפרטיות, וקשה לי לשמור סדר מפני הטרדות.

הצלחת הציונים אי אפשר לבטל לגמרי. אע"פ[31] שיש בזה כמה חסרונות, מ"מ[32] ודאי רוח ממרום יש כאן, לבנות נשמות אה"ק, וע"י[33] הכל הקב"ה[34] עושה שליחותו, ומי בא בסוד ד' לדעת למה יהיו העסקנים דוקא אלה שמהם נמצאים אשר לבם הוטח מבית ומחוץ בכופר.

ספרים חדשים בפרטיות על שיעור קומה, לא באו לידי. רק ספר אחד בשם "דעת ותבונה" מרב ספרדי מבבל שהי'[35] חכם-בשי שם ז"ל[36], יש בו קיבוץ של דרושים יקרים, ע"פ[37] דברי האר"י[38] ז"ל, מלוקט יפה, וחיבורו של הגדול שבמקובלי הדור, הרב ר"ש[39] משאוויל נ"י[40], יש בו דברים חשובים נוגעים לדרושי שיעו"ק[41], אע"פ שלא דבר עדיין בזה בפרטיות.

לכתוב חד"ת[42] קשה לי כעת ויסלח ע"ז[43] בטובו, ויקבל בזה איזו חוברת מהנדפס ממני. והשי"ת ירחיב לנו ונזכה להתהלך ברחבה, בהגיון תורה וחדות ד' באהבתו ויראתו, ונזכה לשמוע תמיד בשורות טובות איש מרעהו, עד אשר יזכנו ברב טובו ית'[44], לחדות פנים בשמחה על אדמת הקודש, בשוב גאולים לציון ברנה ושמחת עולם.

והנני בזה חותם בברכת אהבה רבה ונאמנה, ימלא השי"ת לטובה כל משאלותיו ויזכה לבנין דיכרין דילעון באורייתא בדחילו ורחימו לאיו"ט[45], וכל משאלות לבבו ימלא השי"ת לטובה ולברכה, כנפשו הטהורה ונפש ידי"ע[46] קשור באהבתו ודוש"ת[47]

הק' אברהם יצחק ה"ק

יטיב נא לדר"ש[48] כי[49] הרב הנכבד רב מטעה"מ[50] דמח"ק[51], שעל ידו הגיעני ד"ש[52] מכת"ר[53] בקיץ העבר, ונהניתי מחבת הקודש של ישוב אה"ק שראיתי בו.

ידי"ע הנ"ל.

ע"ד ביה"ס[54]. יש בית ספר אחד נקרא תחכמוני, ויראי ד' באשכנז הם מחזיקיו, אותו אני מקרב, ולא את בתי-הספר שפורקי-עול מתגדרים בהם ח"ו[55]. הנ"ל[56].

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום
6. באה"ר - באהבה רבה
7. לכ' - לכבוד
8. ידי"נ - ידיד נפשי
9. בחד"ת - בחידושי תורה
10. תו"י - תורה ויראה
11. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
12. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
13. אבד"ק - אב בית דין קהילת
14. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
15. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
16. כת"ר - כבוד תורתו
17. שי' - שיחיה
18. דכת"ר - דכבוד תורתו
19. ע"ד - על דבר
20. בחו"ל - בחוץ לארץ

21. השי"ת - השם יתברך
22. ת"ל - תודה לא-ל
23. אה"ק - ארץ הקודש
24. הי' - היה
25. כ"כ - כל כך
26. חו"ל - חוץ לארץ
27. והשי"ת - והשם יתברך
28. ימו"ש - ימח שמו (וזכרו)
29. בכטו"ס - בכל טוב סלה
30. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
31. אע"פ - אף על פי
32. מ"מ - מכל מקום
33. וע"י - ועל ידי
34. הקב"ה - הקדוש ברוך הוא
35. שהי' - שהיה
36. ז"ל - זכרונו לברכה
37. ע"פ - על פי
38. האר"י - האר"י הקדוש - רבי יצחק לוריא
39. ר"ש - רבי שמעון
40. נ"י - נרו יאיר
41. שיעו"ק - שיעור קומה
42. חד"ת - חידושי תורה
43. ע"ז - על זה
44. יתי' - יתברך
45. לאיו"ט - לאורך ימים טובים
46. ידי"ע - ידידו עוז
47. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו
48. לדר"ש - לדורש שלום
49. כ' - כבוד
50. מטעה"מ - מטעם הממשלה
51. דמח"ק - דמחזיקי הדת (בלונדון)
52. ד"ש - דרישת שלום
53. מכת"ר - מכבוד תורתו
54. ביה"ס - בית הספר
55. ח"ו - חס ושלום
56. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרפא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' ניסן תרע"ד - יפו **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

שבח על קיום הבטחה לר' ב' ועל ההקפדה מגניבת דעת: 'הדקדוק במעשים לפלס הכול על פי התורה' הוא עיקר. 'הקנאה הלאומית' שלמד מהאוסטרי היא 'אש קודש', וטוב ללמוד 'מן ההדיוט'; היא יסוד אורו של משיח, שהצדק אזור מותניו. על 'עקרות כנסת ישראל' - כתשובת ברוריה. הלכות: אלכסנדריה אסורה בהשתקעות (רמב"ם מלכים ה ז), וכך גם פורט סעיד; ברכת הדרך; צורות ע"ז לנוי; 'כינוי שם לגנאי'.

עיקרי הדברים

- דקדוק במעשים.
- קנאה לאומית - אש קודש.
- ישיבה באלכסנדריה.
- ברכת הדרך.
- כינוי לגנאי לע"ז.

נוסח האגרת

בעזהי"ת[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י' ניסן תרע"ד[4]

בני מחמדי שליט"א[5],

לא כפי המדה הראויה למכתבך היקר מעולף-הספירים אוכל לכתב לך תשובה.

אנסה אמנם לעבור על פרחיך העדינים אחד לאחד.

ריש מלין תודה וברכה למעונה אלהי-קדם צור ישענו, אשר נחך בדרך ישרה בים וביבשה, ויאר פניו אליך לתן אותך לחן ולחסד במקום-מגורך. יהי שמו הגדול מבורך לעד, וממקורות החסד והחן, אשר נפתחו עליך, פלגים רבים יבלי-מים נאמנים יזלו, לרוות אותך בנחלי-עדנים ברב נחת ועונג, שלוה ושמחה, אור תורה וחכמה, גבורה ואמץ-חיים ועזוז יראת-ד' הרעננה, עם כל תענוגי אהבתה, מאירת-עינים ומשיבת-נפש, באור-תורה ונר-מצוה וכל חמדת המדות המפוארות, שהן תפארת לעושן ותפארת לו מן האדם, ונזכה לראותך בתור המעלה על אדמת-הקדש.

תשואות-חן לך על אשר קימת מוצא-שפתיך למר ב'. הכרת-טובה וקיום-הבטחה - יסודות המוסר ושרשיהם הם העולים למעלה בקודש. ואשמח מאד שלא העבירה טרדתך אותך מאורח-ישרים סלולה זו, ותעלוזנה כליותי בדבר שפתיך מישרים, ועוד הוספת על שמחתי בנקיות-דעתך להרחיק מדבר-שקר ומחשש גנבת-דעת, וכונת אל האמת כפסק שו"ע[6] חו"מ[7] סי'[8] רכ"ח ס"ו ע"פ[9] הגמרא.

ובאמת שימת-הלב על הדרכים והדקדוק במעשים לפלס הכל ע"פ התורה והמוסר, - מדה זו בעצמה מכל הון יקרה היא, והיא חשובה באיכותה מכל הפרטים המתכונים על-ידה, מפני שרוח-טהרה זה כולל בתוכו את תמצית-הקדש של תורת-חיים, המודיעה לאדם את הדרך ילך בה והמורה אותו ביחוד,

שדרך-החיים הוא דבר שתמיד בעמוד-ולמוד קאי, נגד דרכי-רשעים שהם באפלה ואינם באים כלל לידי הכרה זו, שדרך-חיים צריכה להיות מפולסת, ולא ידעו במה יכשלו, והצד המעולה שבהם אינו כי-אם מתאר את החיים ולא מורה את דרכיהם.

הקנאה הלאומית, אשר עוררת עליה ולמדת אותה מהאוסטרי, גם היא אש-קדש היא בטבעה של הנשמה הבריאה והטהורה קבועה, והיא המוציאה אל-הפעל את הגודל של הגבורה אשר לגבורים אנשי-שם, אשר לברכה יזכרו לעד בתולדה ב"זה ספר תולדות אדם", שהוא כלל גדול בתורה ואע"פ[10] שהאש הישראלית יורדת היא מן השמים, מקורה ממעין-הקודש העליון של אהבת כל היצור בתכונתו האידיאלית האלהית, המתרוממת לאהבת ד' בצורתה הזכה המשלחת בתוך לשדה הרוה את כל הנטיעות הנשמתיות היותר עזיזות וטהורות אשר מעולם, מ"מ[11] מצוה להביא מן ההדיוט קנאת-עם טבעית, שיחוסה מתגלה בעולם-החיים ע"פ הטוב והאור שהליכותיה המתגלות מביאות בעולם, שהוא יסוד אורו-של-משיח, ש"הצדק אזור מתניו והאמונה אזור חלציו" ושלום-העולמים על דגלו חונה תמיד, לכל האדם ולכל היקום.

ואותם האומללים, שהם רואים סימני-עקרות בכנסת-ישראל, מחזת-לבם ידברו כראוי להם. שהרי דומה היא כנסתנו הנאצלת-בקדש לאשה עקרה שלא ילדה בנים לגיהנם, כתשובתה של ברוריא להההוא מינא, ועל-זה הלא סלה נרנן למחולל ומוליד צדיק כביר ב"ה[12].

ע"ד[13] אלכסנדריה, כתב הרמב"ם[14] בפ"ה ה"ז[15] דמלכים שהיא בכלל האיסור, ומקורו טהור מש"ס מפורש בפרק "החליל", כדמפרש ה"כסף-משנה" שם, ובטח ידעת שאין האיסור כי-אם להשתקע ולא לעבור, והאסור מתחיל מן הים הגדול כדי הר"מ[16] שם, והוי נמל-סעיד בכלל.

ע"ד ברכת-הדרך באמצע הדרך, מסתבר לי שאם יאחר בדרך יותר מה' ימים, שאז לפי משמעות הפוסקים שוב לא יברך, ראוי שיברך כיון שבא ליבשה, וברוך ד' יום יום, אבל אם בתוך חמשה ימים יבא למחוז-חפצו הקבוע, יותר טוב לכלול בברכה אחת על החסד הכללי של כל הדרך. מיהו גם בהפסק של שלשה ימים המברך לא הפסיד, כיון דעכ"פ[17] נכון שלא לאחר שלשה ימים ודאי לא הויא בכלל ברכה-שאינה-צריכה, כיון דאיכא הידור-מצוה לברך בתוך שלשה.

נהניתי משמחת-מצוה שלך בנשיאת-כפים, שבאמת היסוד הפנימי של המצוה היא שמחתה, שבה מאיר אור קדושת האמונה החבויה במעמקי הנשמה, המודאת לאדם שהעושר של מצות-ד' הוא נעלה ונשגב מכל סגולות-מלכים ואוצרות-אדירים. והרגיש כבר הר"ח[18] קרשקש ז"ל[19] בספרו "אור ד'", לבסס את רגש קדושת האמונה על אשיות השמחה התמידית והקבועה באופי הנשמה, המטוהרת בטהרה העליונה, ויותר מזה דבר האריז"ל[20] למושפעיו, בנעצו את עומק יסוד הרחבת דעתו המאירה באור קדשי-קדשים - ביסוד שמחת-המצות אשר לו. וכמה יקרה היא מצוה חשוקה בעת יוקר-מציאותה כבכורה בטרם קיץ וכענבים והדס במדבר.

ובענין הסתכלות בצורה של נוי, מדהתוס' שבת קמ"ט אי ד"ה[21] ודיוקני נראה דלנוי מותר, ומ"מ[22] מדת-חסידות דבנן-של-קדושים שייכא גם על זה, ולפ"ז[23] נראה דס"ל[24] דע"ג המטבעות היו הצורות

של נוי ואינן של ע"ז[25], או אינם מחלקים בין אם הצורה היא במקום אחר של ע"ז, כיון דכאן אינה ע"ז; והכי מסתבר, שהרי מצורות ע"ז היו ג"כ[26] אפילו צרור אפילו קיסם ואפילו אבק שברגליהם, א"כ[27] בכל דבר י"ל[28] שיש במקום אחר צורה כזאת לע"ז, אלא שהעיקר תלוי בצורה זו עצמה. אך מדהתוס' בע"ז, המצוין שם, דף נ' ע"א[29] ד"ה ה"ג, נראה דלנוי ג"כ אסור ו"צורתא דזוזא" דהויא רק מדת-חסידות הוא מפני הרגילות, אבל חוץ מזה גם לנוי גם איסורא איכא. והדבר שנוי במחלוקת. שיטת הרמב"ם והרא"ש[30] היא, שאין האיסור כ"א[31] בע"ז, ומטעם הנאה דע"ז אתי עלה, וכן פסק בשו"ע[32] סי' קמ"ב, והש"ך[33] העיר שם כבר בשם תוס'[34] והרא"ש דלנוי מותר, אבל שיטת רש"י[35] והערוך והר"ן[36], הביאם ברכי יוסף שם, מבוארת דגם לנוי אסור, ונראה שיש שלש שיטות בדבר: דהרדב"ז[37] כתב בשם התוס'[38] דמיירי כשעשה לשם ע"ז היא עבדה עדיין, ונראה שדעת הרמב"ם והשו"ע[39] היא לקולא, דדוקא כשעבדה, ודעת רש"י והערוך דאפילו בנוי בעלמא.

וע"ז שנתבטלה, מסתבר לכאורה דלא עדיפא מע"ז שלא נעבדה, אע"ג[40] דקיי"ל[41] דאינה אסורה, אלא דצריך לאוקמי לפ"ז[42] דוקא בע"ז של ישראל, דבע"ז[43] של נכרי קיי"ל[44] שכיון שפסלו נעשה כאלוהו. ואולי מיירי בצורות משמשי ע"ז, דבהם גם בשל גוי עבודה בעינן. והנני מוכרח לקצר.

נהניתי מכנוי שם של גנאי ל"עפיש", וי"ל[45] שגם בע"ז שאינה נעבדת, אע"ג דע"פ[46] הפוסקים מותר להזכיר שמה, מ"מ מצות כנוי שם לגנאי נוהג תמיד, שזהו מכלל מצות ביעור: "ואבדתם את שמם". ומסתפקנא בע"ז הכתובה בתורה, שאין בה משום איסור הזכרת שמה, אם יש מצוה של כנוי שם לגנאי, וי"ל דחיובא ליכא, מ"מ מצוה וחסידות איכא.

תחוג יקירי את החג הקדוש הבעל"ט[47] בחדוות-לבב, בחדות-ד' ואהבת תורתו ומצותיו וצפית ישועת חומות וחיל לגוי קדוש סגולת כל העמים על אדמת חמדתה וצלח ורכב ע"ד אמת ברוח נכון ולב מתנה.

אביך מנשקך ממרחקים מצפה לתשועת ד' בקודש.

אברהם יצחק ה"ק

---

1. בעזהי"ת - בעזרת השם יתברך
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שו"ע - שולחן ערוך
7. חו"מ - חושן משפט
8. סי' - סימן
9. ע"פ - על פי
10. ואע"פ - ואף על פי
11. מ"מ - מכל מקום
12. ב"ה - ברוך השם
13. ע"ד - על דבר
14. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
15. ה"ז - הרי זה

16. הר"מ - הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. דעכ"פ - דעל כל פנים
18. הר"ח - הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
19. ז"ל - זכרונו לברכה
20. האריז"ל - האר"י זכרונו לברכה
21. ד"ה - דיבור המתחיל
22. ומ"מ - ומכל מקום
23. ולפ"ז - ולפי זה
24. דס"ל - דסבירא ליה
25. ע"ז - עבודה זרה
26. ג"כ - גם כן
27. א"כ - אם כן
28. י"ל - יש לומר
29. ע"א - עמוד א
30. והרא"ש - ורבנו אשר
31. כ"א - כי אם
32. בשו"ע - בשולחן ערוך
33. והש"ך - ו + הש"ך: הש"ך - שפתי כהן
34. תוס' - תוספות
35. רש"י - רבי שלמה יצחקי
36. והר"ן - ורבנו נסים
37. דהרדב"ז - דהרב דוד בן זמרא
38. התוס' - התוספות
39. והשו"ע - והשולחן ערוך
40. אע"ג - אף על גב
41. דקיי"ל - דקיימא לן
42. לפ"ז - לפי זה
43. דבע"ז - דבעבודה זרה
44. קיי"ל - קיימא לן
45. וי"ל - ויש לומר
46. דע"פ - דעל פי
47. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתצו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב ר"ח מנחם אב תרע"ח - הרוגייט **נמען:** הרב מנשה הכהן אדלר (מפרש 'ריש מילין')

הרב קוק שמח בפירושו על 'ריש מילין'. 'הצורה האריאלית הנשמתית' - מלשון 'אריאלי', 'ארי דבי עילאי', גבורת החסד, וגימטריות של שם ע"ב. יש למחוק את הביטוי 'אין סוף... עצם אור שכלי קדמון', כי אין לייחס שום גדר או תואר לאין סוף (מהר"ל, מהר"ם אלשקר, התניא, ר' אברהם הירירה).

עיקרי הדברים

- שבח לפירוש.
- 'הצורה האריאלית'.
- אין תואר לאין סוף.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ער"ח[2] מנ"א[3], תרע"ח[4], האראגייטה.

ברכת ד' וכט"ס[5] לכ'[6] ידי"נ[7] הרב המאוה"ג[8] סוע"ה[9] אוצר תו"י[10] טהורה מו"ה[11] מנשה הכהן אדלר שליט"א[12] וכא"ל[13] שלו'[14] וברכה באה"ר[15].

אחדשה"ט[16].

שמח לבי לראות דברי קדשו הנחמדים, בהרחיבו את המשכיות אשר בראש מילין, וקונטרס ההקדמה אשר הי'[17] כעת למראה עיני גם הוא יפה אף נעים, כמעשהו בקודש בגוף המחברת.

ולחבת דבריו הטהורים אעיר, שחסר מלבאר את המבטא "את צורת האריאלית הנשמתית שבקרבנו", שרבים מתקשים בהבנתו. והכונה היא מלשון "אריאל", שהוא מלשון "ארי" מיסוד הקודש העליון "ארי דבי עילאי" שהיא גבורת החסד, "פני ארי' אל הימין", ואור החכמה אצור שם, כי בחסד מתגלה אור קדושת החכמה העליונה, ואריה עה"כ[18] הוא בגימ' גבורה, והוא כמנין רי"ו אותיות של שם ע"ב[19], שהוא יסוד החסד, וסוד האותיות הם ע"ב: ג' אותיות מילוי של כל אות מכ"ב אותיות של א"ב[20] הרי ס"ו, והי' אותיות מנצפ"ך[21], עה"כ הרי ע"ב, שהוא רז התכללות החסדים עם הגבורות בראשית התעלומה העליונה. והאדם בהיותו כדוגמא של מעלה, עוז גבורתו הוא בתעלומת נשמתו, המתיחדת ברעותא סתימאה עם קונה ויוצרה ב"ה, שאז הוא צדיק ככפיר יבטח. ולברר ברירות הענין צריך אורך רב מאד.

גם זאת אעיר, מש"כ[22] כת"ר[23] בד' י"א שורה י"ז בקונטרסו: "א"ס ית"ש[24] שהוא עצם אור שכלי הקדמון", זה צריך לתקן, כי מנוי' וגמורה בסוד חכמי אמת, כי חלילה ליחש שום גדר ותואר לא"ס[25], דלית מחשבה תפיסא ביה כלל, ולא רמוז אפילו בקוצו ש"י, כי אם הכל מעיד על מציאותו ושלמותו כביכול, ואפילו תוארים כאלה אינם שייכים לגביה באמת, כי הוא נעלה מכל הגיון ומחשבה. וכבר הרעיש עולם מוהר"ל[26] מפראג ז"ל[27] על הפילוסופים שהגדירו את ד' בהגדרת הדעת, וכן הגאון

מהר"ם[28] אלשקר העיר ע"ז[29] בכל תוקף בהשגותיו על רש"ט[30] בעל האמונות, הנדפסות בסוף תשובותיו, וביחד עם ספר האמונות לרש"ט[31]. והענין מלא בד' הזוהר והתיקונים וכל גדולי המקובלים ז"ל, ובס' תניא להגר"ז[32] מלאדי ז"ל כתב בהגהה בראש ספרו שדברי הרמב"ם[33] בתואר הוא המדע הוא היודע הוא הידוע צדקו רק בבחי' חב"ד[34] דאצילות, ולא חו"ש[35] באי"ס[36], וגם הרמב"ם ז"ל האריך רק לבאר את התארים הללו מצד השלילות שבהם. ובס' בית אלקים להמקובל החוקר ר' אברהם אריא תלמידו של הר"י[37] סרוק תלמיד האר"י[38] ז"ל באר שמזה הטעם יש בקליפה בחי' י"א ספירות בסוד י"א סמני הקטורת עם חלבנה, כדי לבררם, וי"א יריעות עזים, בסוד כל המוסיף גורע, משום שהחיצונים בטפשותם מיחשים איזה ציור והתדמות לא"ס, ומזה נובע כל יסוד טעותם, ד' יצילנו.

ע"כ[39] צריך למחוק התיבות האחדות הללו כאשר הקפתים בפנים. והשי"ת[40] יאיר עינינו בתורתו, ויחננו דעה והשכל לדעת את דרכיו ולעבדו בלבב שלם, ונזכה לחזות בבנין עיר קדשנו, ומבין המצרים ירחיב לנו ברחמיו לרומם קרן ישע, וישמח לב מבקשי ד'.

והי'[41] זה שלו' כנה"י[42] ונפש ידי"ע[43] דוש"ת[44] באה"ר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ער"ח - ערב ראש חודש
3. מנ"א - מנחם אב
4. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
5. וכט"ס - וכל טוב סלה
6. לכ' - לכבוד
7. ידי"נ - ידיד נפשי
8. המאוה"ג - המאור הגדול
9. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
10. תו"י - תורה ויראה
11. מו"ה - מורנו הרב
12. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
13. וכא"ל - וכל אשר לו
14. שלו' - שלום
15. באה"ר - באהבה רבה
16. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
17. הי' - היה
18. עה"כ - על הכתוב
19. ע"ב - עמוד ב
20. א"ב - אלף בית
21. מנצפ"ך - מנצפ"ך - האותיות הסופיות
22. מש"כ - מה שכתב
23. כת"ר - כבוד תורתו
24. יתי"ש - יתברך שמו
25. לאי"ס - לאין סוף
26. מוהר"ל - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ל (כגון לוי / ליב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

27. ז"ל – זכרונו לברכה
28. מהר"ם – מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ם (כגון ם) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
29. ע"ז – על זה
30. רש"ט – רבי שמואל ט... / רבי שבתי ט... – שם אדם
31. לרש"ט – לרבי שמואל ט... – שם אדם
32. להגר"ז – ל + הגר"ז: הגאון רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
33. הרמב"ם – רבי משה בן מימון
34. חב"ד – חכמה בינה דעת (חסידות חב"ד)
35. חו"ש – חס ושלום
36. בא"ס – באין סוף
37. הר"י – הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
38. האר"י – האר"י הקדוש – רבי יצחק לוריא
39. ע"כ – על כן
40. והשי"ת – והשם יתברך
41. והי' – והיה
42. כנה"י – כנפשו היקרה
43. ידי"ע – ידידו עוז
44. דוש"ת – דורש שלומו ותורתו